

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

De kerk zien 1

Christus en de kerk

Onlangs hebben Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) een overleg gehouden met leden van de voormalige Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005. De bespreking was bedoeld om bepaalde vraagpunten die tijdens de bespreking ter synode naar voren gekomen waren verder met elkaar te doordenken, met het oog op de opdrachten die de deputaten gekregen hebben. Eén van die onderwerpen betrof ontwikkelingen in de visie op de kerk. De inleiding op de bespreking van dat onderwerp heb ik verzorgd. In een tweetal artikelen geef ik hier zakelijk weer wat ik daarbij te berde heb gebracht.

B. Kamphuis ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - B. Kamphuis De kerk zien 1	445
<i>Meditatief</i> - P. Schelling Zorgzaam	448
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten Jezus volgen	449
<i>Samenleving</i> - J. Westert Conflict in de kerk escaleren gemakkelijk	451
<i>Boekbespreking</i> - J.H. Soepenber Een nieuwe biografie over Hendrick de Cock	455
<i>Lied van de week</i> - J. Smelik Wie heeft op aard de prediking gehoord	457
<i>Achtergronden</i> - H. Veldman Naschrift artikelen H. Schilder	456
<i>Persberichten, Uit de kerken</i>	

Gesprek over de kerk

Van een paar decennia geleden ken ik die uitdrukking nog goed: 'de kerk zien'. Vooral in negatieve zin werd ze gebruikt. Hij of zij ziet de kerk niet, werd er dan gezegd. En we begrepen onmiddellijk wat ermee bedoeld werd. Iemand die de kerk niet zag, die geloofde niet dat de ware kerk duidelijk aanwijsbaar was, met een concreet adres. Zo iemand dacht dat er zoiets als een onzichtbare kerk was, boven of in alle kerkelijke verdeeldheid. Of nog erger: iemand die de kerk niet zag, dacht dat het alleen maar om het persoonlijk geloof ging, en dat de kerk er helemaal niet toe deed. De laatste tijd hoor ik die uitdrukking haast nooit meer. Zou dat komen omdat bijna iedereen de kerk nu wel ziet? Dat is haast te mooi om waar te zijn. Ik denk eerder dat er een stuk verlegenheid in zit. We hebben zolang gedacht dat wij in ieder geval wel de kerk zagen. Maar nu weten we het niet zo goed meer. Hebben wij in het verleden niet te grote woorden over

de kerk gesproken? Moeten we niet oppassen voor kerkisme? Wie durft nog te zeggen dat hij de kerk goed ziet, of een ander niet? Kortom, willen we de kerk echt goed zien, dan zullen we opnieuw over de leer van de kerk, de visie op de kerk na moeten denken.

Afgelopen zomer heb ik geprobeerd het gesprek over de kerk weer te heropenen, met een artikel in *De Reformatie* over de 'Kerk, van boven en van beneden'.¹⁾ De artikelen van dr. E.A. de Boer de afgelopen tijd in ons blad heb ik als een waardevolle voortzetting van het gesprek ervaren. Hij heeft zorgvuldig veranderingen in het spreken over de kerk geregistreerd en theologisch verantwoord.²⁾

In deze artikelen wil ik nog weer een wat andere insteek nemen. Het gaat mij hier om de vraag wat ons geloof in Jezus Christus als de gekruisigde en opgestane Heer van de kerk betekent voor het 'zien van de kerk'. In het eerste artikel heb ik het over de plaats van Christus, als wij over de kerk spreken: Hij staat altijd in het midden. In het volgende artikel schrijf ik over de betekenis van Christus' kruisiging en opstanding voor het zien van de kerk.

Bonhoeffer over Christus in het midden

In mijn eerder genoemde artikel waarschuw ik voor een te gemakkelijke verbinding tussen de christologie en de kerkleer. Je kunt de leer over de twee naturen van Christus niet rechtstreeks toepassen op het samengaan van goddelijk en menselijk handelen in de kerk. Want bij Christus hebben we te maken met de ene Persoon van onze Heiland: goddelijke en menselijke natuur zijn persoonlijk met elkaar verbonden. Dat kun je bij de kerk niet zeggen. Het samengaan van 'boven en beneden' in de kerk moet je zien in het kader van het werk van de Heilige Geest, die mensen in dienst van God neemt. Maar dat betekent natuurlijk niet dat we over Christus kunnen zwijgen, als het over de kerk gaat. De vraag is alleen hoe we hem ter sprake brengen.

als het over de kerk gaat is de vraag hoe we Christus ter sprake brengen

Om dat te doen sluit ik aan bij de uitdrukking 'Christus in het midden', die ik ontleen aan Dietrich Bonhoeffer, de Duitse theoloog en martelaar onder Hitler van wie dit jaar de rooste geboortedag wordt herdacht. Op die herdenkingsdag, 4 februari, werd aan de Theologische Universiteit Apeldoorn een congres over Bonhoeffer gehouden, waarop ik gesproken heb onder die titel: 'Christus in het midden'. Wat ik op dit punt van Bonhoeffer geleerd heb, wil ik graag toepassen op de kerk. Bij Bonhoeffer ligt er grote nadruk op dat Christus altijd in het midden staat. Hij zegt

zelfs: het is het wezen van de Persoon van Christus om in het midden te zijn. Hij is in het midden van het menselijke bestaan, van de geschiedenis, van de natuur.

Maar wat betekent, dat Christus in het midden staat? Misschien krijgen we daarbij het beeld voor ogen van een cirkel, waarin Christus in het middelpunt staat. Op zich is dat een mooi beeld. De centrale plaats van Christus wordt er mee aangegeven. Alles draait om Hem. Maar tegelijk is het een beperkt beeld. Want als een cirkel groot is, dan kun je je toch wel ver van het middelpunt bewegen. In een groot deel van de cirkel heb je dan weinig met het middelpunt te maken. Dat zou betekenen: in een groot deel van het christelijk leven, heb je weinig met het middelpunt te maken.

Dat is in ieder geval bij Bonhoeffer niet de bedoeling. Het gaat bij hem niet om het middelpunt van een cirkel, maar om het midden tussen twee polen. Als Christus in het midden staat, dan betekent dat dat Hij altijd tussen mij en de ander in staat, tussen mij en al het andere. Ik heb met niets en niemand een onbemiddelde verhouding. Ik heb geen rechtstreekse relatie met mijn vrouw: ik ben met haar verbonden in Christus. Ik heb geen rechtstreekse relatie met mijn werk. Ik doe mijn werk immers in de Here. Ik heb geen rechtstreekse relatie met mijn volk. Alleen in Christus betekent Nederland iets voor mij. Dat betekent dat mijn vrouw of mijn werk of mijn volk nooit een afgod voor mij kan worden. Want altijd staat Christus ertussen.

Voor Bonhoeffer betekende deze visie o.a. dat hij radicaal positie koos tegenover de afgoderij van de nazi's met ras, bloed en bodem. Het wezen van het nazisme is dat er een onbemiddelde verhouding bestaat tussen mij en mijn ras, mijn land, mijn Führer. Dat is de afgoderij van de nazi-ideologie. Bonhoeffer heeft zich daartegen verzet met opoffering van zijn eigen leven. Want hij geloofde dat Christus in het midden staat.

Betekenis voor de kerk

Wat betekent dit nu voor het denken over de kerk? Christus staat in het midden, dat betekent: ook met de kerk heb ik geen onbemiddelde verhouding. De kerk is niet alles voor mij. Dat zou afgoderij met de kerk zijn. Ik kan over de kerk alleen maar spreken 'in Christus'. Wil ik 'de kerk zien' dan moet ik mijn blik richten op Christus. Alleen als ik Hem in het oog houd, kan ik zuiver over de kerk spreken. Het gaat mij er nu niet om te betogen dat dat vroeger niet gezien zou zijn. Natuurlijk beseften men ook in vroegere jaren onder ons dat het in het geloof om Christus gaat. De vrijwel unanimie afwijzing van de gedachten van ds. Joh. Hoorn maakte dat duidelijk. Wij wilden niet accepteren dat de kerk de troost van de gelovigen is, want onze enige troost is dat wij van Jezus Christus zijn. Maar doordat de discussies

zo vaak over de kerk gingen, dreigde dat toch min of meer een zelfstandig onderwerp te worden. Dat 'de kerk zien' altijd betekent: 'eerst op Christus zien' dreigt dan vergeten te worden. Er zit trouwens ook een andere kant aan deze

wil ik 'de kerk zien' dan moet ik mijn blik richten op Christus

zaak. Als Christus echt in het midden staat, dan kun je Hem ook niet uitspelen tegen de kerk. Je kunt er geen concurrentieverhouding van maken: het gaat om Christus, en daarom gaat het niet om de kerk. Nee, het gaat om Christus en juist daarom gaat het ook om de kerk. Het gaat erom, dat ik de kerk zie met het oog op Christus. Door het geloof in Christus wordt de kerk voor mij van betekenis. De kerk is een geloofsartikel, zoals K. Schilder steeds benadrukt heeft. De kerk is geen zelfstandig geloofsartikel, net zomin als de vergeving van zonden dat is. Je gelooft de vergeving omdat je in Christus gelooft. Je gelooft een heilige, algemene, christelijke kerk omdat je in Christus gelooft. Maar dan geloof je de kerk ook echt. Dat is onopgeefbaar.

Let er maar op hoe nauw in de bijbel de relatie tussen Christus en de kerk is. De kerk is het lichaam van Christus, waarvan wij allen leden zijn (1 Kor. 12). Of, een iets ander beeld: Christus is het hoofd, de gemeente is zijn lichaam (Ef. 1). Of: de gemeente is de vrouw van Christus, met wie Hij bruiloft wil vieren (Ef. 5, Op. 19). Al die beelden maken duidelijk dat er een heel nauwe band is tussen Christus en de kerk. Geloven in Christus betekent inderdaad: de kerk geloven. Beide zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden.

Om die verbinding nog iets nader te omschrijven zou je kunnen zeggen: de kerk is de plaats waar Christus in het midden staat. In de kerk wil hij aanwezig zijn, door Woord en sacrament, in de kracht van de Heilige Geest. Wat dat betreft is het inderdaad heel belangrijk dat je de kerk goed ziet. De kerk is niet zomaar een van de vele samenlevingsverbanden: het gezin, de staat, de schaatclub, en ook nog de kerk. Juist als je de kerk in Christus ziet, krijg je het bijzondere van de kerk in het oog: daar wil de Heer wonen, daar is dus de bron van het heil. Als Christus echt in het midden staat, dan komt ook de kerk centraal te staan. Want de eenheid met Christus onze Heer is niet verkrijgbaar los van de eenheid met de kerk. 'Laat hen allen één zijn, Vader. Zoals u in mij bent en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn', zo bidt Jezus in Joh. 17. De eenheid van God de Vader en God de Zoon, de eenheid van de gelovige met God en met Christus, de eenheid van de kerk: het ligt allemaal in elkaars verlengde.

Conclusies

Dat leidt mij op dit punt tot twee conclusies. De eerste luidt: 'Christus in het midden' betekent dat het heel belangrijk blijft om de kerk goed te zien. Zie op Christus, dan kan het niet anders of je zult ook de kerk zien. Ik heb wel eens het gevoel dat we zo bang zijn geworden voor kerkisme, dat de kerk nauwelijks meer een rol voor ons lijkt te spelen. Je komt dat bijvoorbeeld tegen als het gaat om de inzet voor kerkelijke eenheid. Een heleboel mensen vragen zich af waar al die moeite voor nodig is. Waar maken we ons eigenlijk druk om? Het gaat toch om Christus! Die kant moeten we naar mijn vaste overtuiging niet uit. Het blijft van het grootste belang om je in te zetten voor de kerk, voor de eenheid van de kerk. Juist omdat Christus in het midden staat. Maar mijn tweede conclusie is: de kerk zien, dat kan alleen in Christus. Ondanks het hoge belang van de kerk, moet je haar toch relativeren. Alleen in Christus is de kerk van betekenis. Dat betekent bijvoorbeeld dat je je niet zo makkelijk af kunt maken van geloof in Christus buiten de kerk. Alsof je zou kunnen zeggen: natuurlijk zijn er overal gelovigen, maar dat zegt nog niets over de kerk. Als dat echt niets over de kerk zegt, dan is er wel iets heel erg mis met de kerk. Want onze eerste relatie is die met Christus, niet die met de kerk. Ik bedoel dat niet chronologisch, maar theologisch. Wij ontvangen van Christus de gemeenschap met de kerk, niet omgekeerd. Anders gezegd: wie van de Geest van Christus het geloof ontvangt, wordt door Hem vergaderd tot zijn gemeente. En om het heel Schilderians te zeggen: als wij dan niet met Hem mee vergaderen, hebben wij een groot probleem. Juist als Christus in het midden staat, als je de kerk alleen in Christus wilt zien, juist dan blijkt hoe groot het probleem van de kerkelijke verdeeldheid is. Het is het door ons niet op te lossen conflict tussen het volmaakte werk van de Geest van Christus en de zeer onvolmaakte wijze waarop wij onze verantwoordelijkheid waarmaken. Het is het verschrikkelijke geheimenis van de ongerechtigheid, van de zonde, die zelfs werkt in de kerk. Er zijn geen pasklare formules om dat theologisch onder woorden te brengen. Er bestaan geen handige kerkelijke of organisatorische draaiboeken om dat probleem aan te vatten. De wortel van de verdeeldheid zit daarvoor veel te diep. Alleen in Christus is er hoop voor de toekomst, ook wat betreft kerkelijke eenheid.

Prof. dr. B. Kamphuis is hoogleraar dogmatiek aan de Theologische Universiteit te Kampen

Noten

- 1 De Reformatie jg. 80, 761-764.
- 2 E.A. de Boer, 'Leve de ware kerk!' en 'Hoe is de ware kerk één', resp. 'Verantwoording van veranderingen' 3 en 4, De Reformatie jg. 81, 281-284 en 297-300

Zorgzaam

‘Maar Ik heb voor je gebeden...’ Lucas 22:32a

P. Schelling ■

Ik denk wel eens...

Vastberaden en zelfbewust ging de Heiland op weg naar Jeruzalem. Naar het Jeruzalem waar profeten als het moet worden gedood. Jeruzalem dat Hem buiten de stad zal gaan kruisigen.

Er zijn ook anderen dan de kring van zijn eigen discipelen, die met Hem mee willen. Maar hen laat Hij in allerlei vorm weten dat ze de kosten wel goed moeten berekenen. Wie Hem volgen wil moet bereid zijn alles prijs te geven - alles te ‘haten’ (NBG '51), met alles te ‘breken’ (NBV). En vooral met zichzelf! Toe maar!

Ja, maar dat kan niet anders. Want als je Hem wilt volgen op zijn weg van kruis naar kroon, via Golgota naar Vaders huis, dan kan dat alleen als je vast en onvoorwaardelijk aan Hem verbonden bent. En als Hij dus de eerste en enige is je leven. Anders red je het niet. Als wij op eigen kracht achter Hem aan moesten - nee heus, Here, ik kom! -, dan raakte dat gauw in de versukkeling. Dat weet Hij. Daarom is Hij veeleisend. Breek nou met alles, en vooral jezelf, dan ontvang je Mij! En reken maar: alles wat je prijsgaf ontvang je nieuw! Prachtig! Uitnodigend en geruststellend!

Alleen... In mijn stoel, met in mijn hand de Bijbel met die veeleisende woorden van Hem, of achter mijn pc voor het schrijven van een overdenking daarover - ja, zo lukt dat allemaal nog wel. Maar als het nou eens echt eropaan komt? Houd ik het dan nog vol? Trouwens, wanneer komt het eigenlijk erop aan? Zit ik misschien al midden in die spanning van Hem te moeten volgen, terwijl ik zelf niet eens doorheb waarmee ik moet breken? Met mezelf? Hoe dan?

Er kwamen momenten tegen het einde van de reis, in en bij Jeruzalem, dat het voor Christus' volgelingen echt eropaan ging

komen. Dan loopt de spanning bij hen op. En als ze dat zelf nog niet door hadden, maakt de Here het hun wel duidelijk. Aan de tafel van hun laatste Pascha legt Hij iets van de kern van zijn (lijdens)weg bloot: Dit brood en deze beker zijn mijn lichaam en bloed voor jullie, en een van jullie zal Mij uitleveren aan de vijand. Maar voor hen, voor mensen zoals wij zijn zulke opmerkingen als een twistappel die over de tafel rolt. Wie doet er nou zo iets? Jij? Ik? En die vragen, die blikken zijn het aanmaakhout voor een vuur van echte ruzie. Over de vraag wie van hen de belangrijkste is. Nota bene!

Het is alsof de Here zegt: Kijk, dat bedoel Ik nou! Dat is de typisch wereldse stijl, waarin een mens denkt in termen van macht en zelfhandhaving. Maar de stijl op mijn weg is breken met jezelf en dienen, dienen. Zo, en niet anders, zullen jullie te zijner tijd met Mij koningen zijn!

En als Petrus zelfs dan nog de moed heeft om zeer krachtige taal uit te slaan over gevangenis en sterven als het moet, zal de morgenhaan het hem wel duidelijk maken!

Zie je wel: je redt het niet, jijzelf. Maar Hij wist het. Hoor maar wat Hij erbij zei: Simon, Simon, de satan schudt jullie door elkaar om je door de mand te laten vallen. Maar Ik heb voor je gebeden opdat je geloof niet zou bezwijken.

Ik heb voor je gebeden... Zo ging Hij de weg naar het Vaderhuis - vastberaden en zelfbewust, en veeleisend voor zijn volgelingen. Maar biddend zorgzaam. Vaak lees ik dat Hij in gebed was. Voor mij ook? Hij wil blijkbaar dat ik blijf volgen! En dan zou ik afhaken?

Wat een Heiland voor mij!

Ds. P. Schelling is emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te 's-Hertogenbosch en woont in Amersfoort.

Jezus volgen

niet voor de voeten lopen

wandelen met God

Over het volgen van Jezus is in alle eeuwen nagedacht.

Steeds terugkerend aspect is, hoeveel je daarbij moet loslaten.

B. Luiten ■

Volgen moet je leren

Dat het volgen van Jezus moeilijk kan zijn, wordt ons onverbloemd beschreven in de reacties van zijn leerlingen.

De Mensenzoon heeft hen meerdere malen erop voorbereid, dat Hij naar Jeruzalem ging om te sterven. Steeds duidelijker vulde Hij daarbij in, dat Hij zou worden overgeleverd, mishandeld en bespot.

Meteen de eerste keer nam Petrus Hem apart en hij 'begon Hem fel terecht te wijzen' (Marc. 8:31-33). Je hoort het gebeuren. Als Jood in hart en nieren verwacht Petrus van de Messias bevrijding en heerlijkheid! Zo staat dat toch in de Schriften? Daar moet Jezus zich wel aan houden!

Na de tweede keer is er niemand die op Jezus' woorden ingaat. Maar even later vraagt Hij waarover hun gesprek verder ging. Ze zwegen 'want ze hadden onderweg met elkaar getwist over de vraag wie van hen de belangrijkste was' (Marc. 9:30-34). Wat een discussie, na zo'n bericht! Alsof ze het helemaal niet gehoord hebben.

Na de derde aankondiging van het lijden komen Johannes en Jacobus bij Hem: 'mogen we links en rechts van U zitten in uw heerlijkheid?' (Marc. 10:32-40). Een goed verlangen, maar de weg gaat niet omhoog. Kunnen ze drinken uit de beker van Jezus? Kunnen ze de doop ondergaan van Jezus? Ja, beloven ze spontaan. Ze weten niet wat ze zeggen. Ze zullen deel krijgen aan die beker en aan die doop, maar dat zal eerst lijden betekenen en verworpen worden. Ze moeten nog leren Wie ze volgen, en wat volgen dan eigenlijk is.

In feite zien we hier, dat de leerlingen meer hun eigen gedachten volgen, hun eigen overtuiging, hun eigen wensen. Daarin zijn ze wel gelovig, denken ze, maar daarmee lopen ze Jezus meer voor z'n voeten dan dat ze Hem volgen. Herkenbaar?

Worden als Hij

Toch zijn de leerlingen niet dom. Het totaalbeeld van hun reacties laat ons eerder zien, hoe alles overstijgend de woorden van Jezus zijn. Eerst moesten ze eraan wennen dat Hij de Zoon van God is. Een groot geloof werd daarin van hen gevraagd. Vervolgens moeten ze horen dat Hij ook de Zoon van de mens (van Adam) is, de lang beloofde Verlosser. En dan dat deze grote Messias... gaat lijden, zal sterven, bespot en veracht. Dit is in geen mens opgekomen, dit heeft niemand kunnen bedenken, het heeft dan

ook geen enkele landingsplek, tenzij de heilige Geest die bewerkt.

Zo was dat, en zo is dat. We hoeven niet neer te kijken op de eerste leerlingen. Voor ons is de leerschool van het volgen van Jezus nog net zo overrompend. Hier ben je niet op ingesteld, tenzij de heilige Geest je deel geeft aan de beker en de doop van Jezus.

Dan word je gericht op zijn heerlijkheid, jawel. Maar weet Wie je volgt, en waarlangs zijn weg gaat, ook met jou. Het leven wordt een voortdurend sterven, staat zo treffend in ons doopformulier. Niet sterven aan ziektes en zo, maar aan jezelf. Wie je uit jezelf was en bent, en alles wat je hebt, en alles wat je kunt, blijkt niet levensvatbaar te zijn. Het heeft geen toekomst als je dat niet helemaal los kunt laten en aan Jezus toevertrouwen. Wie zijn eigen leven vasthoudt, zal het verliezen; wie het loslaat, zal het krijgen. Een wonderlijke weg. Niet te bevatten. Geeft nog heel wat verkeerde reacties, vol onbegrip, ook vandaag. Voordat we het beseffen lopen we Jezus voor de voeten, in plaats van dat we Hem volgen.

Geen aardse macht begeren wij

De leerlingen hadden getwist over wie de meeste was. Later waren ze woedend op Johannes en Jacobus, toen ze hoorden dat die om de ereplaatsen hadden gevraagd. Het laat helder zien, waar hun gedachten zitten, hoe ze zich daarin laten leiden. Het is zoals het in de wereld gaat, waar koninkrijken streven naar macht. En waar bevelhebbers uit zijn op versteviging van hun positie. En waar iedereen hogerop wil, als het moet over de rug van de ander. Om ons heen gaat het steeds om méér, en béter, en hóger.

Het koninkrijk van Jezus is anders. Daarin gaat het precies andersom. Zijn Geest leert ons anders kijken, niet hoe je mensen kunt gebruiken, maar hoe je iets kunt betekenen tot hun behoud. Weet Wie je volgt! Hij maakt je net zo. Het wordt niet een weg van méér, béter, en hóger. Wel van meer dienstbaar, meer liefdevol, bereid tot offers, open voor Jezus' leiding, hoe Hij het doet, wie Hij op je pad brengt. Een complete wedergeboorte, want zo zijn we niet uit onszelf. En dit hebben we ook niet zomaar onder de knie. Integendeel, zou ik haast zeggen. Het is opvallend hoe werelds machtsdenken in de kerken toch nog aanwezig is. Dat de één zijn wil probeert op te leggen aan de ander. Of dat groepsvorming ontstaat om eigen ideeën te waarborgen. Of dat door dik en dun heen het eigen gelijk of het eigen recht moet zegevieren. Onverzoenlijkheid vreet tijd en energie. Ter wille van het eigen

belang of het eigen (vermeende) geluk wordt trouweloos gehandeld. Enzovoorts. Zo is niet Degene die wij volgen! En wie zo denkt en handelt, volgt Hem ook niet. Laat daarover geen misverstand bestaan. Ter wille van ons behoud gaf Hij alles op, liet Hij zich bespotten, leed Hij het grofste onrecht, kon Hij de allerminste zijn terwijl Hij de grootste is. Zo is Hij, zo is de weg achter Hem aan. Hieraan zullen de ware christenen en de christelijke kerken te herkennen zijn.

Loslaten en dienen

Volgens mij is deze dienstbare en open houding van veel belang, nu wij als kerken in een turbulente tijd zijn beland. Er wordt geklopt op onze poorten, geschud aan onze fundamenteën, het lijkt zo logisch om je dan vast te klampen aan alles wat je hebt en wat je hebt bereikt. 'Wij blijven gewoon zoals we zijn', lijkt menigeen als superveilig uitgangspunt te kiezen, met een gepast wantrouwen naar ieder die dat aloude geluid niet deelt. Terwijl anderen allerlei ontwikkelingen willen bevorderen, soms met niet weinig verwijten aan het adres van hen die daar niet aan meedoen. Uit heel wat gemeenten hoor ik geluiden van spanning en frustratie. Veel te veel energie gaat verloren door interne tegenstellingen en machtsspelletjes, terwijl links en rechts om ons heen mensen voor eeuwig verloren gaan.

Voor beide benaderingen is veel te zeggen: behouden én vernieuwen. Eigenlijk zouden ze moeten samengaan. Maar dat zullen we niet bereiken in de weg van méér en béter, maar in de weg van minder worden en meer open staan voor.

Een bekend landelijk probleem is, hoe toetreders tot de kerk hun hoofd stoten tegen onze menselijke tradities. We halen ze binnen door allerlei cursussen, en stoten ze vervolgens af door als kerk ons niet op hen in te stellen. Dat schijnen we niet beter te kunnen, omdat iedere interne verandering zo ontzaglijk veel beroering geeft. 'En we moeten toch ook om de eigen gemeente denken', verzucht menigeen. Het is maar een voorbeeld, en toch zo wezenlijk. Terwijl de oplossing voor de hand ligt: volg Jezus! Volg Hem, door te zien wie Hij op ons pad brengt. Stel je open voor taken die Hij je daarin geeft. Ook al zijn die taken nieuw, en de vraagstellingen ook. Praat niet vanuit de hoogte, denk niet vanuit jezelf, maar wees bereid tot dienen. Heb oog voor degene die op jouw deur klopt. Breng hem tot Jezus.

Daarin moeten we elkaar toch kunnen vinden? Dan gaan als vanzelf oud en nieuw samen: oude waarheden in nieuwe toepassingen. Dat is niet iets van nastreven of je sterk maken voor, juist niet. Dit is een vorm van loslaten van eigen ideeën en patronen, om Jezus in deze tijd niet voor de voeten te lopen.

Vooroordelen verliezen

Deze zelfde houding is van levensbelang in het onderlinge verkeer. Er gaat zoveel tijd en energie verloren door vragen wat allemaal wel of niet kan of mag in de kerk en in de eredienst. Door die voortdurende problematisering kan er uiteindelijk nooit wat, en al loopt de jeugd er massaal bij weg, 'we moeten toch vooral om de eigen gemeente denken'.

Dit is vaak niet anders dan een spel van macht. Degenen die er het eerst waren, kerkenraden inclusief, denken dan van meer betekenis te zijn en laten dat aan anderen goed voelen. In plaats van nederig te zijn, zoals Petrus indringend ons allen voorhoudt (1Ptr. 5:1-4).

Macht wordt gebruikt in de wereld. In de kerk is hij groot, die dienen kan. En dan niet dienen naar eigen willekeur, nee, dienstbaar zijn aan hem en haar die Jezus je geeft tot broer en zus. Daar kun je niet zelf bij uitzoeken.

Door de Geest van Jezus leer je kijken naar de ander, ook naar de andere generatie, met ogen van: 'wat kan ik betekenen voor uw en jouw behoud?' Niet van: 'u en jij moet doen wat ik vind', maar van: 'hoe komt u en hoe kom jij dicht achter Jezus aan?' en 'kan ik daarbij helpen?'

Dan kun je blij zijn als kinderen tot Jezus worden gebracht. Daarvoor ontstaat ruimte in de eredienst, zonder allerlei kritische blikken die bij anderen vreugde wegnemen.

Dan kun je dankbaar zijn als nieuwe generaties juichen voor de Heer. Ook daarvoor ontstaat ruimte in de kerk, zonder kromme tenen omdat je zelf zo van klassiek houdt.

Dan kun je ontspannen omgaan met kerkelijke samensprekingen, ook als die toenadering brengen tot CGK en NGK. Als Jezus het zo leidt, dat er op meerdere plaatsen herkenning is en verbondenheid groeit in de wezenlijke zaken van het christelijk geloof, wie is dan degene die Hem zal berispen?

Dan kun je iedere vraagstelling en elke ontwikkeling die zich aandient open en eerlijk tegemoet treden, zonder bevooroordeeld te zijn. Want je loopt niet voorop, je volgt. Je volgt, wat Jezus doet. Je geeft aandacht aan wat Hij op je pad brengt. En juist als Hij je Heer is, diep in je hart, kun je dat onbezorgd doen. Je hebt immers niets te verliezen? Juist als je je leven en je eigen standpunten en je vooringenomenheid verliest aan Hem, zul je groot zijn en nieuw. Zo gaat dat nu al in zijn koninkrijk.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Conflicten in de kerk escaleren gemakkelijk

“Omdat de kerk ‘een aparte tent is op de kermis van het leven’ zijn ruzies in die tent ook heel apart”. Die uitspraak schoot mij te binnen bij het nadenken over de breedte en de hardheid, waarmee kerkelijke conflicten soms worden uitgespeeld. Conflicten in de kerk hebben een bijzondere dynamiek. Ze escaleren gemakkelijk. En ter wille van de verzoening of de lieve vrede worden heel wat conflicten bezworen. Vanwaar die eigen-aardige dynamiek in het kerkelijk conflict? Deze keer gaat het over de aard van het conflict en met name de fasen van escalatie.

J. Westert ■

Net als ergens anders doen zich in de kerk conflicten voor. Overigens tot mijn spijt, want word je nu juist in de kerk niet opgevoed met het liefdegebed tot je medemens. De kerkgemeenschap zou immers bij uitstek de plaats moeten zijn, waar je de ‘hardheid van hart’ kan laten varen. Kennelijk is de stap naar de ander om schoon schip te maken, te vergeven en vergeving te vragen in de gemeenschap van broeders minstens zo lastig. En is de ruimte om oplossingen te creëren soms ook volledig dichtgeslibd.

Soorten en maten

De kerk kent conflicten in alle soorten en maten. Van kleine incidenten die breed uitwaaiëren in een kerkelijke gemeente tot vastgelopen standpunten, waarover niet meer valt te communiceren. Wie gaat over de plaats van de bloemen en de beamer in de kerk? Wie beslist er over het kerkgebouw en kerkbouw? Hoeveel ruimte krijgt een kritische nieuwkomer in een kerkenraad, waar de besluitvorming langs vaste paden loopt? Hoe ga je om met een predikant die in de ogen van de gemeente sinds jaar en dag niet meer functioneert? De spanningsvelden die ontstaan over de zuivere invulling van de liturgie, of leergeschillen heb ik dan nog niet eens genoemd. In kerken is een veelheid aan conflictstof te benoemen. Het is verbazingwekkend met welke diepte en hardheid ook ogenschijnlijk oppervlakkige incidenten bij tijd en wijle worden uitgespeeld. Kennelijk heeft het kerkelijk conflict een eigen dynamiek. Echt bijzonder is die constatering ook niet; de emotionele en de normatieve factor in dit conflict is groot. Bovendien is de kerkgemeenschap een ingewikkelde organisatie, waar veel

aspecten een rol spelen en mensen elkaar in allerlei verbanden ontmoeten. Als een conflict uitwaaiert, is er al snel een breed netwerk van broeders en zusters bij betrokken.

Bont gezelschap

In de kerk ontmoet een bont gezelschap van mensen elkaar. Ouderen en jongeren, hoogopgeleiden en zwakbegaafden, gemeenteleden, die alles over hebben voor hun kerk en gemeenteleden, die zich wat minder betrokken voelen. Rationele mensen en gevoelsmensen. Deskundigen, die hun ervaring van elke dag uit de samenleving komen inbrengen en mensen, die in de gemeente anders willen functioneren dan overdag in hun werkomgeving. Mensen met een grote variëteit aan achtergronden en zienswijzen. Dat bonte gezelschap van broeders en zusters vormt de gemeente, een

kennelijk heeft het kerkelijk conflict een eigen dynamiek

geloofsgemeenschap. Dat is anders dan een organisatie van gelijkgestemden, waarmee je een bepaald doel nastreeft. Of een vereniging waarvan je het lidmaatschap ook zo weer kunt beëindigen. Die veelkleurige samenstelling geeft aan een geloofsgemeenschap alleen al een eigen karakter. Kortom, gemeenteleden lopen elkaar niet alleen tegen het lijf, maar zijn veelal ook met hun hart en ziel bij de gemeente betrokken. Dat is een factor die een rol speelt.

Mijn waarheid

Vervolgens is de kerk te typeren als een normatieve organisatie. Je belijdt samen je geloof en verbondenheid met de Heer, onze God. Die kerk heeft ook een vaste vorm gekregen, is geïnstitutionaliseerd. De leden zijn gebonden aan het belijden van de kerk. De regels van omgang zijn uitgewerkt en vastgelegd in de

het is nuttig om het verschil tussen mijn waarheid en de waarheid niet uit het oog te verliezen

kerkorde. Juist in een periode van veranderingen wordt de spankracht van zo'n normatieve gemeenschap stevig beproefd. Dat is ook een factor, waar gemakkelijk conflicten door ontstaan. Kees Roest¹⁾ geeft aan dat er in de kerk een ongezond irrationeel groepsdenken kan zijn. Dat is het geval wanneer de ene groep vindt dat de ander een bepaald standpunt *moet* hebben en een ander standpunt absoluut niet *mag* hebben. Wie het standpunt niet deelt, geeft blijk geen oprecht christen te zijn. Deze verabsolutering van het eigen standpunt en volstrekte afwijzing van het standpunt van de ander kan bijdragen aan escalerende groepsconflicten. Openstaan voor nuanceren en je rekenschap geven van veelkleurigheid onder gemeenteleden geeft ruimte. Iemand met een afwijkende opvatting is niet bijvoorbeeld een slecht christen. Geschillen op kerkelijk gebied kunnen gemakkelijk in de dogmatische sfeer worden getrokken. Het kenmerk van een dogma is het absolute karakter. Veel conflicten gaan niet over zo'n diepgaand verschil van opvatting, dat vasthouden aan dat ene standpunt geboden is. Het is nuttig om het verschil tussen *mijn waarheid* en *de waarheid* niet uit het oog te verliezen. Een fundamenteel verschil van opvatting betekent nog niet, dat je de aanhangers van de opvatting er als persoon of als medechristen om veroordeelt.

Desalniettemin: in de kerk streven we naar eenheid en waarheid. Dat streven zorgt gemakkelijk voor een spanningsveld. Voor je weet heeft alles met alles te maken: binding aan de belijdenis, beleving van het geloof, een liturgische verandering, verschillen in levensstijl, vormkwesities en zelfs praktische beleidskwesities worden principiële kwesities. In die context kan uiteindelijk een kwestie als de plek van bloemen in de kerk zelfs buitenproportioneel worden. Dat conflicten waar je met hart en ziel bij betrokken bent niet als betrekkelijk worden ervaren is begrijpelijk. Er zou in heel veel situaties echter winst te boeken zijn met meer aandacht voor het element van de onvolkomenheid en eenzijdigheid in onze eigen opvattingen of in onze eigen kijk op een bepaalde kwestie. "Gezond denken" schreef Roest "maakt het mogelijk te onderkennen, dat een bepaalde

groep een fundamenteel ander standpunt heeft, onverenigbaar met de eigen opvatting". In die situatie is het de kunst om de andere groep als broeder en zuster in Christus te blijven respecteren. Vanuit die houding kun je op een andere manier in een conflict staan: bereid om je ook bij een negatieve uitkomst neer te leggen.

Samenwerkende koninkrijkes

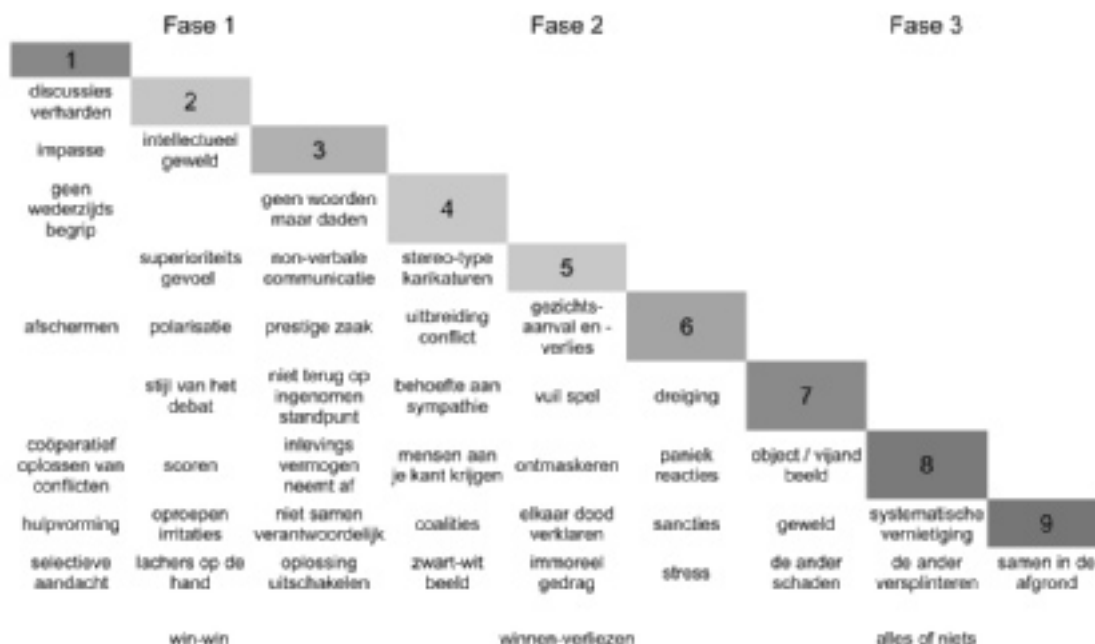
De derde factor heeft alles te maken met de samenwerking. Een gemeente bestaat bij samenwerking van met name vrijwilligers. Deze hebben ieder ook hun eigen motieven om dienstbaar te zijn. Tegelijkertijd kent de kerkelijke gemeente zijn eigen koninkrijkes: de boekhouder, de dominee, de koster, de organist, de ambtsdragers, commissies en werkgroepen. Vanuit hun eigen opdracht moeten zij samenwerken. Maar juist daar zie je dat de kunst van het samenwerken een hele grote is. De communicatie tussen al die verbanden vraagt veel zorg. Het 'heersen en dienen' belemmert vaak een goede samenwerking. Een bijna eigenstandige rol in conflicten is weggelegd voor de predikant. Hij is de geestelijk leidinggevende, waarvan wordt verwacht dat hij heldere lijnen trekt. Gelijktijdig is hij verantwoordelijk voor de pastorale eenheid. Zowel voor gemeenteleden, als voor de dominee zelf kan dit een bron van conflicten zijn.

De tot nu toe genoemde factoren voor een conflict zijn gemakkelijk uit te breiden. Functies die als machtsposities worden uitgeoefend, onduidelijke organisatie. Broeders en zusters die hun beroepskennis rechtstreeks doorzetten in de gemeente, terwijl zo'n veelkleurige gemeente niet op dezelfde wijze als een professionele werkomgeving mag worden beoordeeld. U ziet het, er is een scala aan factoren, waardoor er in de kerk conflicten kunnen ontstaan.

Eigen rol

Conflicten ontstaan met name daar waar (een of beide partijen) het gevoel hebben en uiteindelijk ook van oordeel zijn, dat de ander zich niet interesseert voor het belang van de ander. Sterker nog: dit belang ontkent, bestrijdt of met de voeten treedt. Door de verwording van het persoonlijk belang en de devaluatie van het gemeenschappelijk belang ontstaan conflicten. De mate waarin partijen elkaar gekwetst hebben speelt een grote rol. Hoe vaak is zelfs niet rancune een drijfveer geworden? Normatief weten we in de kerkgemeenschap precies, dat het zo niet hoort en moet. Desondanks slagen we er even zo vaak niet in om een conflict goed op te lossen en tot een goed einde te brengen. Er kan levenslang schade achter blijven. Ik werd in dit verband getroffen door een opmerking van Ad de Boer in het Nederlands Dagblad van zaterdag 25 februari. Het raakte hem iedere keer als er een predikant stierf zonder

De escalatieladder (Glasl, 1997, bron NPI-Zeist) laat zien dat in de verschillende stappen van escalatie in een conflict partijen verschillende gedragingen kunnen vertonen. Interessant is dat die gedragingen zich in 3 fasen ontwikkelen, waarbij de overgang naar iedere fase het overschrijden van een drempel betekent. Partijen zijn zich er dan van bewust dat er iets verandert.

dat er verontschuldigen zijn aangeboden met betrekking tot de kerkelijke gang in de jaren zestig. Het is een bevestiging dat het beoordelen van je eigen rol in een kerkelijk conflict elke dag dat het bestaat, nodig blijft. Het gaat om kritische zelfreflectie op het eigen handelen. Die zelfreflectie mag je vragen van broeders en zusters, die allen belijden dat hun levensbron Christus is. Die reflectie begint daarom ook met gebed om wijsheid, vergevingsgezindheid en bijstand.

Escalatieladder

In het voorgaande heb ik uitvoerig stilgestaan bij verschillende factoren die een rol spelen in een conflict, waardoor verregaande escalatie kan worden veroorzaakt. Op het aspect van escalatie wil ik nog iets anders ingaan. Glasl (1997) heeft in zijn escalatieladder drie hoofdfasen in een conflict beschreven²⁾. Elke hoofdfase (zie schema) laat zich weer in drie stappen verdelen. Bij elke fase ga je een drempel over in de verdere escalatie. Deze escalatieladder helpt je inzicht te verschaffen over het stadium, waarin het conflict zich bevindt. Maar het is ook een heel nuttig instrument om als spiegel voor jezelf te dienen. Het kan je inzicht verschaffen, als het gaat om je eigen bijdrage in

een conflict. Wat is mijn rol in het escalatieproces en wat kan ik doen om verdere escalatie te voorkomen, zorgen dat het conflict stabiliseert en er ruimte ontstaat om oplossingsgericht te gaan denken. In de eerste fase zijn partijen zich bewust van spanningen bij het oplossen van problemen, maar zolang men blijft proberen met de andere partij tot een oplossing te komen, wordt de drempel niet overschreden (win-win). Er zijn genoeg voorbeelden, waarbij broeders en zusters in een conflict bewust of onbewust handelingen verrichten die het conflict verder laten escaleren. Denk aan de uitbreiding van het conflict met een brief aan de hele gemeente. Of

het gaat om kritische zelfreflectie op het eigen handelen

goedbedoelde, maar onhandige communicatie via een kerkenraadverslag in het kerkblad. Die communicatie heeft overigens niet alleen te maken met manier waarop het verslag is geschreven. De kleur van de eigen bril, waarmee iemand zo'n mededeling leest, speelt minstens zo'n grote rol. Als conflicten verder escaleren, gaat het niet meer om win-win situaties. De uitschakeling

van de tegenpartij of de ultieme overwinning van 'mijn waarheid' worden dan doelen in zichzelf. Hoewel er nog ethische en morele principes gelden, zijn we al beland in de volgende fase van de escalatieladder. Het conflict is uitgegroeid tot een win-lose verhouding. En de laatste fase in het conflict is zo hard en absoluut en zo verworden, dat er uitsluitend verliezers overblijven. De tegenstander wordt als vijand gezien. Partijen kunnen alleen nog in vijandbeelden aan en over elkaar denken. De escalatieladder kan helpen om je eigen rol in het conflict tijdig te onderkennen en bespreekbaar te maken. Een externe bemiddelaar kan helpen om dat inzicht te vergroten.

Suddertijd

Toch blijft de kerkelijke omgeving een hele lastige om een scherp conflict op te lossen. Rond de kring van direct betrokkenen is er vaak een netwerk aan mensen, die impliciet en expliciet ook hun invloed laten gelden, of eigen doelen mee laten wegen. Heel vaak werkt de achterban van een partij rolbevestigend. Wie, zonder direct betrokken te zijn, te maken krijgt met een conflict in zijn kerkelijke gemeente, doet er ook goed aan zichzelf te bevragen op de eigen bijdrage in het conflict.

de houding van vermijding werkt echter ook verstoppend

In geëscaleerde relaties domineert vaak de eigen perceptie boven feitelijke kennis of overtuiging van de ander. Een conflict is nooit geïsoleerd; de kerkelijke omgeving maakt altijd in meerder of mindere mate deel uit van het conflict, er wordt partij gekozen. Met elkaar leidt dat tot ruzieachtig en inefficiënt gedrag. De verschillende aspecten hebben de neiging elkaar te versterken, waardoor het conflict steeds verder escaleert.

In de kerkelijke gemeenschap houden we een geschil graag zo lang mogelijk onder de pet. Een conflict heeft een lange suddertijd, met als gevolg escalatie. Op de achtergrond speelt daarbij de opvatting, dat een conflict eigenlijk niet in de kerk thuis hoort, een grote rol. Min of meer als vanzelfsprekend staat de kerk afwerend tegenover ruzie en conflict. Die houding van vermijding werkt echter ook verstoppend. Als het conflict dan echt uitbarst is er ook geen houden meer aan. Wanneer een geschil echt is geëscaleerd, zullen er vrijwel gelijktijdig op alle punten interventies moeten plaatsvinden. Hoe moeilijk dat is, als alle relaties zijn vastgelopen, blijkt regelmatig. Het gereedschapskistje van de kerkelijke structuur is dan ook vaak onvoldoende ingericht om het geschil effectief en adequaat aan te pakken.

Geniet van bloemen

Alle betrokkenen zitten met hart en ziel aan de kerk verbonden. Overtuiging, emotie en relatie, 'mijn zienswijze' en 'de waarheid' zijn nauw met elkaar verbonden. Letten op de eigen rol in een conflict en in je eigen spiegel kunnen kijken, is een van de grootste bijdragen om tot oplossing en verzoening te geraken. Is dat een magere afsluiting? Misschien wel. Als gelovigen moet je immers op verzoening gericht zijn en dat moeten we waarmaken. Maar te vaak wordt verzoening als startpunt geformuleerd, maar juist zo kan het toedekkend werken. Die mantel der liefde past de kerk nu net niet. Het is de moeite waard om in een afzonderlijke bijdrage apart nog eens op deze aspecten in te gaan. Geniet intussen zonder ergernis van de veelkleurige bloemen in de kerk. Probeer te genieten van die broeder of zuster, die met hart en ziel een bijdrage levert in de gemeente; ook al verschilt u nog zo met hem of haar van inzicht. En bovenal: als u klem zit, pijn lijdt, gekwetst bent, ga op uw knieën tot Hem, die alle pijn voor ons heeft gedragen. Daar ligt het begin van nieuwe ruimte en openheid.

Jan Westert is directeur van het Menso Alting College te Groningen en Amersfoort

Noten

- 1 Kees Roest in *Welles, nietes*, Boekencentrum 2000
- 2 De escalatieladder is opgenomen in het handboek Mediation, SDU, Den Haag, 2001

Een nieuwe biografie over Hendrik de Cock

Eind 2004 verscheen van de hand van drs. H. Veldman een nieuwe biografie over de bekendste vader van de Afscheiding: Hendrik de Cock.

J.H. Soepenbergh ■

Gereformeerd, wat is dat ook al weer?

Veldman wil in dit boek laten zien waar het in de Afscheiding om te doen was. De Cock was in de Hervormde kerk vervreemd geraakt van het klassiek gereformeerde belijden. Het is indrukwekkend om in deze biografie te lezen hoe de leer van Gods vrije genade en verkiezing bij De Cock weer in het centrum kwam te staan. En hoe dit hem motiveerde overal in Groningen, Friesland en Drenthe gereformeerde kerken te institueren, tot zelfs over de grens met Duitsland. Vandaag worden er cursussen gegeven over wat gereformeerd zijn inhoudt. Dit boek biedt zeker inspiratie bij het zoeken naar een antwoord op die vraag.

Een mooi boek

Veldman brengt met zijn vlotgeschreven boek de geschiedenis van de Afscheiding tot leven, voor een generatie die minder dan voorheen is opgegroeid met haar verleden. Hij biedt ook verrassende details zoals de invoering van het gebed aan het begin en eind van een kerkenraadsvergadering als eerste reformatische maatregel van De Cock (45). Je komt passages tegen die vandaag tot nadenken stemmen, zoals het woord van De Cock aan zijn opposenten: 'Gij toch hebt wellicht moeite... om uw dienst tweemaal aan den gang te houden, des namiddags schier voor stoelen en banken moettende prediken. Hier geeft de Heer die menschen lust, om zowel des namiddags als des voormiddags de gehele kerk te vullen' (53); of de constatering van de auteur dat het de leer van de uitverkiezing was, die de afgescheiden kerken onderscheidde van de Hervormde kerk (177).

Veldman heeft zijn boek bovendien op twee punten een meerwaarde gegeven. Voor het eerst wordt nu integraal het dagboekje van Hendrik de Cock gepubliceerd, geschreven tijdens zijn drie maanden lange gevangenschap in Groningen. Een andere meerwaarde is het toegevoegde routeboekje (voor fiets of auto)

met toelichting bij belangrijke plaatsen in het leven van De Cock.

Ik wil dit boek aan iedereen met enige interesse in de kerkgeschiedenis van harte aanbevelen, zeker wie zelf in Groningen of Drenthe woont. Je wordt meegenomen in de spanning van het conflict met de hervormde kerkbesturen; je verplaatst je in de tijd van godsdienstvervolgingen in ons eigen Nederland; je zit met De Cock in de gevangenis in Groningen en komt erachter hoeveel hij daar - dag en nacht - uit de psalmen zong; je reist met hem mee door het Groninger land en Drenthe, waar vele eenvoudige boeren, bakkers en werklieden stonden te popelen om weer de gereformeerde prediking te horen; je maakt mee hoe De Cock als enige predikant van het Noorden zich inzette om eenvoudige jongemannen klaar te stomen voor het ambt van predikant.

Te veel

Naast waardering wil ik ook een aantal kritische kanttekeningen maken. Naar mijn mening biedt deze biografie over De Cock te veel en te weinig. Te veel omdat op veel bladzijden de relatie met De Cock nauwelijks of niet aanwezig is. Dan lees je interessante details over de ontwikkelingen van allerlei gemeenten die eens door De Cock waren gesticht, over het wel en wee van voorgangers die eens door De Cock waren opgeleid, over zaken die speelden lang na de dood van De Cock, over contacten van de afgescheidenen met de baptistische voorganger Feisser in Sappemeer. Dit valt buiten het bestek van een biografie over De Cock.

Te weinig

Het boek biedt ook te weinig. Er ontbreekt een verantwoording van de eigen plaats van deze biografie ten opzichte van bestaande biografieën over Hendrik de Cock. Wat is de meerwaarde die Veldman wil bieden ten opzichte van de standaardwerken van Helenius de Cock, G. Keizer en de drie delen van J. Wesseling over de Afscheiding in het Groninger land? Je zou denken dat die meerwaarde ligt in nieuw

bronnenmateriaal. Toch volstaat de auteur nogal eens met te citeren uit Helenius de Cock, Keizer of Wesseling.

Hier komt het volgende bij. Juist de persoon van De Cock en zijn theologische positie komen in deze biografie naar mijn mening te weinig in beeld. Op momenten dat het spannend wordt, houdt het verhaal op. Hoe verliep eigenlijk zijn bekering en hoe veranderde dat z'n preken? Waarom niet meer gezegd over de boeiende polemieken met Hofstede de Groot? En als bij De Cock de gedachte aan afscheiding zo weinig leefde, is hij dan misschien door H.P. Scholte beïnvloed? Aan het slot van het boek (208) lezen we dat De Cock teruggreep via oude schrijvers met piëtistische inslag, naar de Nadere Reformatie en Reformatie. Dat roept allerlei vragen op: welke schrijvers waren dat dan? Welke geschriften las De Cock van hen? Las hij de reformatoren door de bril van de Nadere Reformatie?

Veldman doet nauwelijks een poging de eigen positie van De Cock te schetsen ten opzichte van de andere afgescheiden voormannen. Slechts incidenteel wordt iets van een eigen theologische positie van De Cock aangegeven, zoals een anti-roomse trek bij hem (100) of zijn verwachting van een terugkeer van het joodse volk naar het land der vaderen (203), aan Helenius de Cock ontleend maar verder niet onderbouwd: vind je hier invloed van de joodse reveilmannen Da Costa en Capadose?

Hoe De Cock preekte, welke voorkeuren zijn preekteksten laten zien (in het boek worden toch een heel aantal teksten vermeld), of en hoe hij catechiseerde blijft onbeantwoord.

Jammer vind ik het ook dat Veldman geen analyse geeft van het dagboekje van De Cock. Juist door dit dagboek als bron op te nemen geeft hij z'n boek een meerwaarde. Waarom niet een aantal conclusies getrokken uit de gegevens over de psalmen die De Cock in de gevangenis zong, zijn manier van bijbellezen en de boeken die hij daar las?

Een manco vind ik tenslotte het ontbreken van literatuurverwijzingen. Die zullen straks ongetwijfeld in de theologische biografie staan waar Veldman momenteel aan werkt, maar in dit boek mis je ze echt, want er wordt regelmatig geciteerd. Kortom, er is genoeg voor het proefschrift blijven liggen. Een minpunt is dat in dit mooi uitgegeven boek zoveel drukfouten staan.

Ds. Jan-Henk Soepen is predikant van de Gereformeerde Kerk te IJsselmuiden

N.a.v. drs. H. Veldman, *Hendrik de Cock. Afgescheiden en toch betrokken*, Bedum 2004, € 24,50, ISBN 90 5294 3125
(www.uitgeverijcedrus.nl;
www.hendrikdecock.nl;
info@uitgeverijcedrus.nl)

achtergronden

Naschrift m.b.t. verzetshedenkingskruis voor K. Schilder

Als aanvulling op mijn artikelen 'Faalde K. Schilder in 1941?' is het volgende gegeven - dat mij uit de familiekring van Schilder bereikte - van belang voor het antwoord op de vraag die ons daarin bezig hield:

Op donderdag 1 april 1982 werd in Kampen postuum aan prof. dr. K. Schilder (1890-1952), het verzetshedenkingskruis toegekend. De Kamper burgemeester Kleemans reikte het kruis uit aan mevr. J.G. de Wilde-Schilder, de oudste dochter van K. Schilder. Daarbij waren naast veel familieleden van Schilder ook vertegenwoordigers van de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) te Kampen aanwezig.

Het feit van deze uitreiking geeft aan dat K. Schilder in oorlogstijd - volgens een neutrale instantie die objectieve criteria aanlegt - behoorde tot hen die zich daadwerkelijk hebben verzet tegen de bezettende macht.

De tekst van dit besluit, gedateerd 26 februari 1982, bevat namelijk de volgende zinsnede: *Dit kruis wordt toegekend 'aan een ieder die daadwerkelijk verzet heeft gepleegd, waarvoor de belangrijkste criteria zijn duur en intensiteit.'*

Het feit is belangrijk als publieke erkenning van Schilders verzetswerk. Het feit dat hem dit postuum in 1982 werd toegekend, betekende ook dat Schilder daarmee een van de eersten is geweest die hiervoor in aanmerking kwam. Immers, dit herinneringskruis werd op 5 mei 1981 door koningin Beatrix bij Koninklijk Besluit ingesteld. De eerste die het - ook postuum - werd toegekend was koningin Wilhelmina; de tweede die het ontving was prins Bernhard. Nog geen jaar later volgde - naast anderen - prof. dr. Klaas Schilder. Het is een waardige erkenning van de duurzaamheid en de intensiteit van zijn verzetswerk.

H. Veldman

Liedboek gezang 179:

Wie heeft op aard de prediking gehoord

lied van de week

J. Smelik ■

Het lied van deze week is het bekende gezang 'Wie heeft op aard de prediking gehoord' van dominee-dichter Nicolaas Beets. Hij dichtte het lied in 1846 op 32-jarige leeftijd. Hij was toen als predikant verbonden aan de Nederlandse Hervormde kerk te Heemstede. Het lied maakte onderdeel uit van een groep van de vier liederen die Beets 'Psalmen' noemde. Van deze 'psalmen' ging het drie keer om een bewerking van een gedeelte uit het bijbelboek Jesaja. Dit betrof onder andere het bekende lied 'Daar is uit 's wereld duist're wolken' (Jes. 9 - *Liedboek* gez. 26).

Het lied 'Wie heeft op aard de prediking gehoord' verscheen vanaf 1857 regelmatig in officiële kerkelijke bundels. Zo ook in de *Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen* (gez. 232) die in 1866 gereedkwam en in 1869 daadwerkelijk gedrukt en in gebruik genomen werd. Ook in de twintigste eeuw werd het gezang opgenomen in kerkelijke bundels, waaronder de *Hervormde Bundel* uit 1938 en het *Liedboek voor de Kerken* uit 1973.

Réveillied

Een aardig aspect van liedculturen is dat wanneer je liederen in hun tijd plaatst, ze meer dan eens boekdelen spreken over de tijd waarin ze ontstaan zijn. Zo ook Beets' lied 'Wie heeft op aard de prediking gehoord'. De tijd waarin dit lied ontstond, is de bloeiperiode van het Réveil. Deze beweging beoogde onder meer: bevordering van gereformeerde leer en leven in maatschappij, kerk en theologie. Een doeltreffend middel om die idealen te verspreiden en te verwezenlijken was het lied. Het lied droeg de boodschap voort.

Op het gebied van het dogma zag de Réveil-beweging zich genoodzaakt op te komen voor de gereformeerde verzoeningsleer. Die werd destijds (al) onder vuur genomen door modernistische stromingen in de theologie. En juist daarom werd over Christus' plaatsbekledend werk opvallend vaak gezongen in Réveilliederen.

En dat gebeurt ook volop in het lied van deze week. Oorspronkelijk droeg het gezang als titel *Lijdenspsalm*. En als ondertitel noteerde Beets: 'Jesaia LIII'. Welnu, het lied is een bewerking

van Jesaja 53, het bekende hoofdstuk over de lijdende Knecht des Heren. Wanneer u dit bijbelhoofdstuk naast het lied legt, zult u ontdekken dat Beets het bijbelhoofdstuk vrij nauwkeurig gevolgd heeft.

Binnen de context van die tijd was het opmerkelijk dat het 'pro nobis' (Christus heeft voor ons geleden) nadrukkelijk verwoord werd in liederen. Het verzoenend lijden van de Man van smarte wordt in het gezang betrokken op de zangers en hoorders van het lied. Beets benadrukt in het lied dat Christus 'onze smart', 'onze schuld', 'mijn kwaad' en 'mijn schande' heeft gedragen. De betekenis van Christus' heilswerk voor de hedendaagse kerk in haar geheel en voor elke gelovige afzonderlijk, wordt op deze wijze pregnant onder de aandacht gebracht.

Opvallend binnen het toenmalige liedreertoire is ook de wijze waarop de *verschrikkingen* van Christus' vernedering, zijn lijden en sterven onder woorden zijn gebracht. Daarbij sloot Beets nauw aan bij de woorden uit Jesaja 53. Helemaal ongewijzigd is Beets' tekst op dit punt niet tot ons gekomen. De laatste twee regels van strofe 6 luiden in de originele tekst namelijk: "Uw lijk van 't kruis, en schreiende oogen zagen/Het weggelegd." Dat harde woord 'lijk' ging in twintigste-eeuwse oren blijkbaar toch storen, want vanaf de *Hervormde Bundel* (1938) is de regel gewijzigd zoals hij ook in het *Liedboek* staat: "U van het kruis en schreiend oogen zagen U weggelegd".

Melodie

Zoals gezegd werd het lied in 1866 in de *Vervolgbundel* opgenomen. Voor deze bundel componeerde de Nederlandse organist en componist Johannes Gijsbertus Bastiaans 34 nieuwe melodieën, waarvan verschillende vooral in de twintigste eeuw populair geworden zijn. U kunt denken aan bijvoorbeeld 'De Heer is mijn herder' (*Liedboek* gez. 14), 'Daar is uit 's werelds duist're wolken' (*Liedboek* gez. 26) en 'Van U zijn alle dingen' (*Liedboek* gez. 465). Ook voor 'Wie heeft op aard de prediking gehoord' componeerde Bastiaans een nieuwe melodie. Nu werd die melodie in 1868 gecomponeerd. En hierboven is al opgemerkt dat het lied reeds in 1857 in kerkelijke gezangbundels

geplaatst werd. Men moet hem toen dus op een andere melodie gezongen hebben. Dat klopt inderdaad: het gezang is in de tweede helft van de negentiende eeuw ook vaak op de Geneefse melodie van psalm 22 gezongen (maar dan wel isometrisch!) Met deze melodie namen de afgescheidenen het lied ook integraal op in hun bundel *Stem en Snaren* uit 1882.

In het *Compendium van achtergrondinformatie bij de 491 gezangen uit het Liedboek voor de Kerken* (Amsterdam 1978 - 2de druk, k. 543) staat dat de tekst van Beets bij de melodie van psalm 22 gedacht is. Als argument daarbij wordt genoemd dat die melodie duidelijk in 8 regels verloopt, zoals ook Beets' liedtekst. Of dat zo is, blijft de vraag. In mijn uitgave van Beets' dichtwerk bestaan de strofen in elk geval uit 9 regels.

En hoewel de tekst dus ook op de melodie van psalm 22 kunt zingen, zou ik dat toch vooral niet doen. Want de melodie die Bastiaans bij dit lied maakte, behoort tot zijn betere melodieën.

Opmerkelijk is dat deze melodie destijds alles behalve modieus was, maar in zekere zin zelfs teruggreep op de melodietraditie uit de zestiende eeuw. Dat zien we allereerst al aan de modus (toonsoort). Op grond van de drie mol-len zou je denken dat we met c-moll of Es-dur te maken hebben. Maar de toonaard is g-hypofrygisch.

Verder: de melodie staat in een vierkwartsmaat genoteerd, maar wie haar zingt merkt dat de maatsoort niet die nadrukkelijk rol speelt die het wel speelt in veel andere negentiende-eeuwse liederen. Veel karakteristieker dan de vierkwartsmaat is het gegeven dat de melodie opgebouwd lijkt uit kiemcellen, korte muzikale motiefjes. Dat lijkt aardig veel op de wijze waarop zestiende-eeuwse melodiecomponisten hun melodieën componeerden.

Verreweg de belangrijkste kiemcel in deze melodie is de dalende terts g-f-es die we o.a. ook frequent een kwart hoger getransponeerd aantreffen (c1-bes-as). Doordat dit motiefje voortdurend terugkeert, is de melodie niet bijzonder lastig om aan te leren. Lastig wordt die misschien door de lengte. Maar ook daarin worden we geholpen. Want regel 8 is gelijk aan de regels 6 en 7, maar dan een terts lager. Als tempo moet u denken aan circa MM 104 voor de kwartnoot. Kies het tempo in ieder geval zo dat één melodieregels op één adem gezongen kan worden, maar dat tussen de regels die zonder pauze in elkaar overlopen toch een natuurlijke pauze ontstaat om even snel adem te halen.

Dr. J. Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Zuidhorn

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

abonnementsprijs € 49,95
studenten € 19,50;
buitenland € 109,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Aanlevering advertenties in overleg.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Ik voel me rot
Negatief
Leeg en lusteloos
somber en
neerslachtig

GEEF JE FRONS DE BONNS

Cursus voor tieners met depressieve klachten

Hoe voel jij je?
Je hoeft niet altijd het zonnetje in huis te zijn. Soms stap je gewoon met het verkeerde been uit bed. Of baal je over dingen die niet mee zitten. Daar is niks mis mee! Maar het kan ook anders. Misschien voel je je vaak rot en somber? Of denk je heel negatief over jezelf en de dingen om je heen? Je voelt je leeg en lusteloos? Geef dan je frons de bons!

In maart start Eleos de cursus *Geef je frons de bons*. Ben je tussen 12 en 14 jaar oud en heb je last van depressieve klachten? Dan kun je je aanmelden.

Geef je frons de bons is een cursus die je helpt om beter met je sombere gevoelens om te gaan. Je krijgt veel informatie en tips over hoe je ervoor zorgt dat sombere buien niet blijven hangen. Ook oefen je veel met andere jongeren.

Aan je ouders wordt ook gedacht. Voor hen zijn er drie ouderbijeenkomsten. Jouw eigen cursus duurt negen bijeenkomsten.

Meer weten of aanmelden?
De cursus wordt bij voldoende belangstelling gegeven in vijf plaatsen:

Amersfoort/Ede:
(033) 457 17 17 of nella.vandijke@eleos.nl
Dordrecht/Goes:
(078) 631 69 60 of
rieneke.klok@eleos.nl
Zwolle:
(038) 423 03 00 of
rianne.wolters@eleos.nl

stichting gereformeerde gemeentelijke gezondheidszorg

www.eleos.nl

Ermelo - beroepen: C. Beiboer te Hattem-Noord

Drachten-Oost - beroepen: T.P. Nap te Rotterdam-Stad (sectie Centrum)

Rijnsburg i.c.m. Valkenburg - bedankt voor beroep: B. Schaaij te Dronten

Hasselt - geslaagd: J. Tigelaar, voor de klassieke doctoraalopleiding theologie (predikantenopleiding) aan de TU te Kampen

KOSTBAARHEDEN

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Weet u wat een
avondmaalstel waard is?
Donatus wel.

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Hulp- en advieslijn van dit Koningskind

Bereikbaar op werkdagen van 9.30 - 12.30 uur
Nieuw: Nu ook op dinsdagavond van 19.00 - 21.00 uur

Voor informatie en advies (ook voor ambtsdragers!)
Voor ondersteuning of het aanvragen
van hulp bij vragen rond beperkingen.

dit Koningskind is een vereniging voor mensen met een lichamelijke, zintuiglijke, verstandelijke en/of sociale handicap, hun ouders en verwanten. Het avondsprek uur is mede mogelijk dankzij een subsidie van het Fonds verstandelijk gehandicapten.

Voor meer info over dit koningskind kijk op www.ditkoningskind.nl

Verschenen:

HANDBOEK GKV 2006

Met jaaroverzicht van
2005 door ds J.H. Kuiper

€ 10,⁹⁵

Verkrijgbaar bij de boekhandel
of bestel via internet: www.gkvhandboek.nl

Persbericht

Zentijd voor kerken

Op D.V. 9 april a.s. wordt via de televisie op Nederland 1 om 11.00 uur een kerkdienst uitgezonden vanuit de Lichtbron in Lelystad. Voorganger ds. Rob Vreugdenhil spreekt naar aanleiding van het bijbelgedeelte uit Lucas 19 over de geschiedenis van Zacheüs. Voor meer info over Zentijd voor Kerken zie www.zvk.nl.